

Nr 274.

Av herrar **Rahmn** och **Borell**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.

I vår nuvarande restriktiva rusdryckslagstiftning intar den individuella utminuteringskontrollen med förhandsbegränsning av tilldelningen en central plats. Denna kontroll har tillkommit icke på grund av direkt lagföreskrift utan genom praxis, baserad dels på kommunernas medbestämmande vid utövning av utminuteringskontrollen dels och framför allt på den allmänna befoget i fråga om tillsyn å detaljhandeln med rusdrycker, som jämlikt § 63 rusdrycksförsäljningsförordningen tillagts kontrollstyrelsen. I det förslag till ny försäljningsförordning, som framlagts i Kungl. Maj:ts proposition nr 242 till årets riksdag, har i 4 kap. 4 § intagits bestämmelse med skyldighet för hemortsbolag att vid utminutering av spritdrycker med hänsyn till köparens ålder och levnadsförhållanden fastställa den högsta myckenhet, som av honom må inköpas. Med detta stadgande blir förenämnda praxis lagfäst.

Som känt är utgör ransoneringen och den individuella kontrollen ett specifikt svenskt system, vilket icke annorstädes vunnit tillämpning. Om värdet av detta system har alltifrån början stått strid, och vid den förnyade prövning, systemet senast underkastats av rusdryckslagstiftningsrevisionen, har denna strid icke blivit bilagd. Inom revisionen har, liksom tidigare inom andra instanser, meningarna om utminuteringskontrollens betydelse gått vitt i sär, och även då det gällt att finna godtagbara utgångspunkter för en värdesättning därav har enighet ej på något område stått att vinna. I varje detalj, såväl beträffande undersökningsmaterialets beskaffenhet och urval, dess innebörd och handhavande som vidkommande de använda utredningsmetoderna, bedömningsgrunderna och orsakssammanhangen, kort sagt i fråga om hela greppet på ämnet och dess behandling har revisionen stått söndrad, företrädande ofta rakt motsatta uppfattningar. De resultat i fråga om ransoneringssystemets värde, som revisionsmajoriteten ansett ådagalagda, vila sålunda på ett skäligen bräckligt underlag och lära endast med återhållsamhet och försiktighet kunna tagas till intäkt för ett ståndpunktstagande.

Ransoneringssystemets ställning som ett led i nykterhetssträvandena har under årens lopp förändrats. Utan överdrift torde kunna sägas, att systemet under sin första tid (1914—1922) nästan helt dominerade nykterhetsarbetet, i det att övriga vidtagna åtgärder väsentligen hade till uppgift att tjäna som komplettering till och förutsättning för den individuella kontrollens genomförande. Nu åter är dess ställning väsentligen en annan. Vid sidan om den restriktiva försäljningslagstiftningen ha statsmakterna och de i folknykter-

hetens tjänst arbetande offentliga organen framgångsrikt och i växande omfattning slagit in på nya vägar. Utan att här ingå på detta ämne må blott erinras om nykterhetsnämndernas vidgade och intensifierade verksamhet, den höjda beskattningen å spritdrycker och vin, tillkomsten av folkrestauranger samt beivrandet av det s. k. rattfyllneriet. Strävandena för folknykterhetens höjande ha satt in på allt flera punkter, begagnat allt flera medel och som en naturlig följd härav har utvecklingen icke stannat vid det system, som utformats i rusdrycksförsäljningsförordningen utan gått fram mot ett kombinerat system, däri den restriktiva lagstiftningen med dess ransonerings och individuella kontroll blott är ett, ehuru alltjämt väsentligt inslag. Att denna sist antydda utveckling både varit lycklig och bäst motsvarar nykterhetsfrågans problem med dess olika sociala och ekonomiska, moraliska och psykologiska aspekter, därom lär knappast något tvivel råda. Men om så är, torde också det fortsatta arbetet mot ett bättre nykterhetstillstånd framför allt böra inriktas på att — med undvikande av ett ensidigt vidhållande av en viss, en gång beträdd linje — pröva sig fram efter olika mot problemets natur svarande vägar. Enligt detta sätt att se ligger huvuduppgiften *nu* icke däri att träffa ett val mellan restriktionssystemet å ena och högbeskattningssystemet å andra sidan utan fastmera däri att tillvarataga det värdefulla i redan prövade system med öppen möjlighet för fortsatt utveckling mot ytterligare förbättring.

Att ransoneringsystemet både haft och alltjämt har en uppgift att fylla för nykterhetens främjande är en gängse mening. Härvid har pekats på att det vid sin tillkomst haft en gynnsam allmän nykterhetseffekt, manifesterad i sänkt spritkonsumtion och minskade alkoholskador. Mera allmänt torde även anses att det allt fortfarande är ett värdefullt instrument, särskilt för att motverka uppenbart alkoholmissbruk. Mycket omstritt är däremot, huruvida den med ransonerings förenade generella förhandsbegränsningen har berättigande. För vår del anse vi övervägande skäl tala för att denna anordning bör utmönstras. För att förebygga missförstånd må redan här förutskickas, att vi härvid icke rikta oss mot inköpskontrollen och ej åsyfta motbokssystemets avskaffande.

Mot förhandsbegränsningen kan till en början anföras, att den indirekt och i någon mån även direkt är ägnad att motverka nykterheten och därför principiellt sett är förkastlig. Till stöd härför skall ej här ånyo upprepas den efter vår mening vägande kritik, som av flera reservanter inom revisionen — herrar Englund, Ljungdahl och Bernström — riktats mot den individuella utminuteringskontrollen samt enkannerligen mot ransoneringsystemet. Men däremot skall i stället pekas på den utveckling den olagliga sprittrafiken på senaste år undergått. För att kringgå ransonerings har vid sidan om smuggling och lönnbränning överlåtelse av motbokssprit alltid varit en vanlig företeelse, men efter flera tecken att döma har den nu blivit alltmer anlitad och fått allt större spridning. Vad detta betyder och vilken fara som därmed hotar folknykterheten och nykterhetssträvandena torde knappast behöva närmare utvecklas. Det gäller här ej, såsom vid smuggling

och lönnbränning, överträdelse av ett relativt fåtal mer eller mindre asociala individer; det gäller fastmera överträdelse av stora skaror eljest ansvars-kännande medborgare, vilka i ransoneringen endast se en mer eller mindre meningslös och trångsynt lagstiftningsprodukt och därför ej göra sig sam-vete av att lämna sin medverkan till dess kringgående. Dessa överträdelse försiggå undandragna praktiskt taget all kontroll och alla möjligheter till motåtgärder och det är därför knappast en överdrift att här tala om en tyst, långsamt pågående förvittringsprocess, vars skadeverkningar icke ome-delbart synas men därför icke äro mindre farliga. Att ransoneringssystemet därigenom undergräves och att den därmed avsedda nykterhetseffekten även-tyras, är illa nog. Men värre är, att stora folkgrupper på detta sätt betagas det allvar och det ansvar inför nykterhetsfrågan, varförutan arbetet på nyk-terhetens främjande aldrig kan bli en aktivt verkande kraft. I stället för att mobilisera och intensifiera nykterhetsviljan är ransonering långt mera ägnad att avtrubba och förslappa densamma. *Då nykterhetstillståndet hos vårt folk icke desto mindre under ransoneringssystemets tid förbättrats, lär detta i stort sett ha skett icke i följd av utan trots av detta system.*

För visso ha varken revisionsmajoriteten eller föredragande departements-chefen stått oförstående inför denna kritik. Men de ha efter vår mening ej därav dragit dess fulla konsekvenser. Villigt må medgivnas, att nu före-slagna uppmjukningar i förhandsbegränsningen och särskilt efterhandsköpet äro avgjorda förbättringar, så långt de räcka väl motsvarande sitt syfte att hejda och tränga tillbaka den illegala sprittrafiken. Men de äro dock blott halvmesyres, de sikta ej utöver systemets ram. Så länge maximeringen kvarstår som obligatorisk, har själva grunden för handeln med och överlåtel-serna av motbokssprit ej rubbats. Överträdelseerna komma alltjämt — oät-komliga för insyn och kontroll — att försiggå i det fördolda. Lagstiftningen fortfar att i princip ställa brukaren och missbrukaren på samma plan utan beaktande härav att den för att föra folknykterheten framåt måste ha fotfäste i en bredast möjlig folkmening och för detta ändamål måste vara inriktad på att mot missbruket och missbrukaren samla alla dem vilka äga en sund in-ställning till spriten, de må vara icke-brukare eller brukare.

Enligt vår mening bör steget nu tagas fullt ut. Den individuella utminu-teringskontrollen med förhandsbegränsning bör avskaffas. Liksom nu böra inköpen kontrolleras å motbok men tillstånd till inköp bör efter anmälan meddelas envar med de undantag, som med hänsyn dels till ålder och dels till i 4 kap. 3 § berörda förhållanden böra bestämmas. På hemortsbolaget skall ankomma att efter hörande av vederbörlig nykterhetsnämnd begränsa eller häva inköpsrätten för den, som hemfallit åt alkoholmissbruk eller be-trätts med överlåtelse av motbokssprit. Åt kontrollstyrelsen bör anförtros att utfärda råd och anvisningar, erforderliga för en enhetlig och sund till-lämpning. Beträffande åldersgränsen, fastställd i försäljningsförordningens 4 kap. § 2 finna vi ingen hållbar grund för att utan särskilda skäl förvägra den som uppnått myndig ålder — 21 år — inköpsrätt.

Liksom varje annat system kan även det här föreslagna uppkalla kritik.

Det har brister men också förtjänster och enligt vår mening väga de senare tyngst. Först och främst borttages därmed större delen av de motiv, som nu skapa förutsättningar för den illegala överlåtelsen av motbokssprit. I den mån dessa motiv kvarstå och leda till överträdelser, öppnas möjlighet för effektiv kontroll och effektivt beivrande. Uppgifterna över inköpen, vilka tack vare överlåtelseerna för närvarande äro mer eller mindre missvisande, komma att vinna i tillförlitlighet och bli därmed bättre ägnade att tjäna som underlag för en aktiv individuell kontroll. Den nuvarande tilldelningsprövningen reduceras väsentligt, bestyren med motböckerna och motbokskontrollen minskas och de säkerligen icke obetydliga belopp, som systembolagen nu utgiva för detta ändamål, bli disponibla för annat, sannolikt mera gagnande nykterhetsarbete. Vi vilja särskilt peka på behovet av ökade bidrag åt de nu ofta svagt understödda nykterhetsnämnderna. Den individuella kontrollen, som nu mångenstädes blivit en schablon och ett självändamål, tvingas till omprövning av sina uppgifter, icke minst därigenom att systemet självt för sitt handhavande ställer krav på att bland brukarna utskilja just dem, vilka böra ställas under kontroll eller underkastas inköpsbegränsning. Sist men icke minst öppnas därmed möjligheter för att skapa ett brett folkligt underlag för en sund nykterhetsrörelse, direkt riktad mot ett överdrivet bruk av alkohol.

Slutligen finna vi den i förordningen använda benämningen »rusdrycker» mindre väl vald, enär däri behandlade dryckers egenskap att i vissa fall kunna framkalla berusning mera hänför sig till förbrukarens sätt att använda drycken än till drycken själv. Vi anse benämningen »rusdrycker» böra ändras till »starkdrycker» såsom mera svarande mot det begrepp man vill giva uttryck för.

Under hänvisning till vad sålunda anförts få vi hemställa,

att termen »rusdrycker» i Kungl. Maj:ts »förordning angående försäljning av rusdrycker» utbytes mot »starkdrycker»,

att efter de närmare grunder, som ovan angivits, fri inköpsrätt å motbok av spritdrycker och vin medgives envar som ej jämlikt förordningens 4 kap. §§ 2 och 3 helt eller delvis underkastats inskränkning i denna rätt och att följaktligen förordningens § 4 i kap. 4 om utminutering måtte utgå, samt

att 4 kap. § 2 om utminutering måtte erhålla följande ändrade lydelse: »Tillstånd att inköpa starkdrycker må icke meddelas den som ej fyllt 21 år».

Stockholm den 6 april 1937.

Gösta Rahmn.

Th. Borell.